

Crònica d'una precarietat laboral i vital que talla les ales als joves

Joan Miquel Verd

Durant més de trenta anys, la població jove espanyola va patir els nivells de precarietat laboral (mesurada en termes de temporalitat) més alts d'Europa. Diverses reformes legislatives van intentar aturar aquesta temporalitat, sense aconseguir-ho de manera significativa. Només la reforma laboral aprovada el desembre del 2021 va aconseguir aquest objectiu. Però aquesta reforma ha servit realment per posar fi a la precarietat laboral juvenil?

Una ocupació precària és la que es desvia del que es podria considerar una relació laboral estàndard, és a dir, que es desenvolupa amb un contracte estable, a temps complet, i que dona dret a certes prestacions socials. Tot i que resulta una mica simplificador, la temporalitat és possiblement l'indicador de precarietat laboral més utilitzat. Segons aquest indicador, es pot afirmar que els nivells de precarietat laboral de la població jove espanyola s'han situat durant més de trenta anys en els valors més alts de la Unió Europea. La reforma laboral del mercat de treball aprovada el desembre del 2021 pretenia frenar aquesta situació. Es va aconseguir? Les xifres indiquen que sí. No obstant això, la percepció de les persones joves és que les coses no han canviat tant. Els motius d'aquesta contradicció aparent s'expliquen a continuació. Aquesta és la crònica d'una reforma laboral necessària..., però insuficient per frenar la precarietat laboral juvenil.

Durant més de trenta anys, la població jove espanyola va patir els nivells de precarietat laboral (mesurada en termes

Joan Miquel Verd

Catedràtic del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). És doctor en Sociologia, llicenciat en Ciències Polítiques i Sociologia, i en Ciències Econòmiques i Empresarials. És director del Centre d'Estudis Sociològics sobre la Vida Quotidiana i el Treball (QUIT) del Departament de Sociologia de la UAB i investigador i membre de la direcció de l'Institut d'Estudis del Treball (IET) de la mateixa universitat. Els seus interessos de recerca giren al voltant de les trajectòries laborals de les persones joves, l'ús del capital social als mercats de treball i els vincles entre ocupació i protecció social.

Notes

1. Häusermann, S. i Schwander, H. "Varieties of dualization? Labor Market Segmentation and Insider-Outsider Divides across regimes". *The Age of Dualization. The Changing Face of Inequality in Deindustrializing Societies*, 27-51, editat per Emmenegger, P., Häusermann, S., Palier, B. i Seeleib-Kaiser, M. Oxford University Press, 2012.
2. López-Andreu, M. i Verd, J. M. "The impact of neoliberal policies during the Great Recession on youth transition regimes in Spain and the UK". *Critical Sociology*, 46(6), 835-850. 2020.

Temporalitat i precarietat laboral juvenil

Segons les dades d'Eurostat, l'Oficina Estadística de la Unió Europea, Espanya ha estat al capdavant de la temporalitat juvenil a Europa des de mitjans dels anys noranta. El percentatge de persones entre 16 i 29 anys amb un contracte temporal en el període posterior a la crisi econòmica del 2008 va arribar a un pic del 57,5% el 2017. Abans de la crisi econòmica, el percentatge de temporalitat havia estat fins i tot més alt: havia arribat al 63,2% el 1995. Si a aquesta elevada temporalitat s'hi sumen els nivells de desocupació juvenil, aspecte sobre el qual s'incideix una mica més endavant, es pot afirmar amb rotunditat que els treballadors joves espanyols han estat patint els nivells de precarietat laboral més alts d'Europa.

Els elevats nivells de desocupació dels anys vuitanta van justificar canvis dràstics al mercat laboral espanyol, seguint la lògica de les receptes neoliberals dominants en aquell moment. Les "polítiques flexibilitzadores" aplicades van tenir com a resultat que les persones joves que es van anar inserint des de finals dels anys vuitanta tinguessin, de forma generalitzada, contractes temporals. El contrast amb els treballadors de més edat, amb contractes indefinits, va portar a difondre la idea que s'estava generant una segmentació generacional, en què persones "joves, tot i que sobradament preparades" (les que després serien anomenades *generació X*) es convertien en els *outsiders* del mercat de treball, davant dels *insiders* adults, que, a sobre, comptaven amb la protecció dels sindicats. La veritat és que, al mercat laboral espanyol, aquesta polarització entre joves desprotegits i precaris i adults protegits i amb contractes indefinits no es donava (ni es dona avui en dia). Les diferències es produïen entre sectors "flexibilitzats" i sectors "menys flexibilitzats", de manera que molts treballadors adults i presumiblement *insiders* tenien (i tenen) llocs de treball també precaris, a causa del sector en què treballaven.¹

Intents fallits, fins a la reforma del 2021

La gran recessió, iniciada a finals del 2007, va posar de manifest l'enorme fragilitat d'un mercat laboral com l'espanyol, que ja feia més d'una dècada que tenia rècords europeus de temporalitat. Les facilitats existents per acomiadar un treballador temporal, o simplement per no renovar-li el contracte, van causar una destrucció d'ocupació sense precedents. I, un cop més, el col·lectiu més afectat va ser el dels més joves. Després de la crisi, les reformes laborals dels anys 2010 i 2012 van tenir únicament l'efecte d'augmentar la inestabilitat laboral dels treballadors situats al segment laboral més precaritzat. Aquestes reformes, que van afectar principalment la situació al mercat laboral de les persones més joves, sumades a les polítiques d'austeritat, que van reduir un bon nombre de prestacions socials, van empitjorar, una altra vegada, les opcions de vida independent d'aquest col·lectiu.²

Després de la nova crisi d'ocupació provocada per l'epidèmia de la covid-19, que va tornar a afectar de ple els treballadors més joves, es va aprovar, per fi, una reforma que va tenir efectes clars sobre la temporalitat

Notes

3. Comissió Europea. *In-Depth Review for Spain*. 2023. Commission staff working document (COM(2023) 632 final), 7-8. 2023.

via.bcn/mpm050RzmOz

4. Les dades per a Catalunya mostren una tendència similar, encara que amb xifres una mica millors. El quart trimestre del 2023 la temporalitat se situa en el 30,8%, i l'atur, en el 18%.

5. Verd, J. M., Godino, A., González-Heras, A. i Rodríguez-Soler, J. "Escaping the trap of temporary employment: Precariousness among young people before and after Spain's 2021 labour market reform act". *International Journal of Social Welfare*, 1-24. 2024.

via.bcn/ZyVh50RzmRV

laboral. El desembre del 2021 la coalició d'esquerres al Govern central, amb el pacte previ amb els agents socials, aprovava una reforma legal que introduïa restriccions molt importants en l'ús dels contractes temporals. Fa poc més d'un any, el maig del 2023, la Comissió Europea valorava en termes elogiosos aquesta reforma laboral.³ En principi, les persones joves havien de ser les més beneficiades per aquest canvi legislatiu. I així va ser: el 2023, després de la reforma, el percentatge de contractes temporals sobre el total havia baixat al 36,2% en els treballadors d'entre 16 i 29 anys (com ja s'ha indicat, el 1995 aquesta xifra era del 63,2%). Les dades anuals d'Eurostat per a l'any 2023 mostren també que Espanya havia baixat diversos llocs en la poc honrosa classificació de països amb taxes més grans de temporalitat laboral juvenil. En termes històrics, i comparativament amb altres països, la reducció de la temporalitat ha estat important.

Les dades anuals de desocupació juvenil per a l'any 2023 també mostraven uns valors relativament bons, contemplats tant en perspectiva longitudinal com en termes comparatius amb altres països europeus. El 2023 la desocupació juvenil havia baixat fins al 21,4%, pràcticament la meitat de la taxa a què s'havia arribat el 2013, que era del 42,4%.⁴

Hi ha motius per queixar-se de la precarietat?

La reducció de la temporalitat i de la desocupació juvenil són, sens dubte, bones notícies. Per què, doncs, les persones joves (i també les adultes) continuen tenint la percepció que la precarietat laboral encara és un problema que pateixen els i les joves ocupades?

Hi ha diversos motius. Si s'atenen les dades d'ocupació,⁵ s'observa, en primer lloc, que la precarietat laboral comença a adoptar formes contractualment diferents de la contractació temporal. Després de la reforma, ha augmentat el nombre de joves amb només educació obligatòria que tenen una ocupació a temps parcial involuntari. Aquest perfil s'ha ocupat tradicionalment en feines del sector serveis amb salaris molt baixos; i, per tant, els seus ingressos són encara més baixos en tenir un contracte a temps parcial. En segon lloc, s'està donant més rotació laboral. Sí, les empreses ara fan més contractes indefinits, però

també acomiaden més que abans aquests treballadors fixos. Almenys la indemnització per acomiadament és més alta que la que s'obtenia anteriorment en acabar un contracte temporal. Finalment, en alguns sectors està emergint una pràctica que frega la il·legalitat: certes empreses esgoten els períodes de prova

dels contractes indefinits sense que s'acabi materialitzant la contractació. D'aquesta manera, és possible acomiadar un treballador sense el cost que suposa la rescissió d'un contracte indefinit.

Però encara n'hi ha més. Els salaris que perceben els treballadors joves són molt baixos en termes relatius, ateses les taxes

La precarietat laboral comença a adoptar formes contractualment diferents de la contractació temporal, com ara l'ocupació a temps parcial involuntari.

La població jove, tot i tenir unes taxes d'atur històricament baixes, no pot accedir a l'habitatge, perquè no s'han dissenyat polítiques orientades a afavorir l'emancipació juvenil.

d'inflació. A més, l'especialització productiva en un sector serveis de baix cost produeix nivells elevats de sobrequalificació. D'altra banda, la població jove, tot i tenir unes taxes d'atur històricament baixes, no pot accedir a l'habitatge, perquè no s'han dissenyat polítiques orientades a afavorir l'emancipació juvenil, com passa en

altres països europeus. En aquest context, per a moltes persones joves és molt difícil pensar en un projecte vital estable. L'estabilitat continua essent important, però fins i tot quan es té una estabilitat contractual més gran no es té l'estabilitat vital desitjada.

Les dades disponibles posen de manifest que la precarietat laboral s'ha atenuat per a certs perfils de joves, aquells amb nivells formatius més elevats. Però es pot afirmar que també s'ha frenat la "precarietat (llegiu inestabilitat) vital" de les persones joves? Segurament, no, ni tan sols per a aquelles que ja no pateixen, com fa uns quants anys, els nivells extrems d'inseguretat laboral.

Referències bibliogràfiques

Hvinden, B., Hyggen, C., Schoyen, M. A. i Srovátka, T. (editors). *Youth unemployment and job insecurity in Europe. Problems, risk factors and policies*. Edward Elgar, 2019.

O'Reilly, J., Leschke, J., Ortlieb, R., Seeleib-Kaiser, M. i Villa, P. (editors). *Youth labor in transition. Inequalities, mobility, and policies in Europe*. Oxford University Press, 2019.

Prieto, C. *Las metamorfosis del trabajo y de la relación salarial. El caso español*. Catarata / Fundación Primero de Mayo, 2024.

Verd, J. M. (coordinador). *Enquesta a la joventut de Catalunya 2022. Volum 1. Trajectòries i transicions*. Agència Catalana de la Joventut, Departament de Drets Socials, Generalitat de Catalunya, 2023.

